

***Broedplaatsen en beleid: ruimte voor verbetering* – Ana Luisa Moura en Justin Richardson**

Abstract

Broedplaatsen vormen een cruciale schakel in de culturele infrastructuur van steden. Ze bieden niet alleen betaalbare werkruimte aan creatieve professionals, maar fungeren ook als sociale en maatschappelijke ontmoetingsplekken. Door hun informele, lokale karakter zijn ze van grote waarde voor maatschappelijke innovatie en stedelijke inclusiviteit. Tegelijkertijd staan broedplaatsen onder druk door stijgende vastgoedprijzen, versnipperd gemeentelijk beleid en het gebrek aan langdurige zekerheid.

Op 21 januari 2025 organiseerden we in Arnhem een workshop met beleidsmakers en onderzoekers, als onderdeel van een onderzoeksproject naar de publieke waarde van broedplaatsen. Centraal in de workshop stond de vraag hoe een verfijnde ‘taxonomie’ van creatieve werkplekken kan bijdragen aan effectiever beleid. In vier thematische werkgroepen – betaalbaarheid, zichtbaarheid, permanentie en collectiviteitsvorming – werden definities, spanningsvelden en beleidsopgaven verkend met stakeholders.

De sessies toonden aan dat broedplaatsen zelden binnen één beleidsdomein vallen, wat samenwerking bemoeilijkt. De noodzaak voor flexibele beleidsinstrumenten werd breed erkend. Eén generieke taxonomie blijkt onvoldoende; verschillende gemeenten hanteren uiteenlopende beleidsagenda's en ruimtelijke contexten. Daarom wordt voorgesteld meerdere contextspecifieke taxonomieën te ontwikkelen, die als dynamisch beleidsinstrument kunnen worden ingezet. Deze uitkomst benadrukt niet alleen het belang van intersectorale samenwerking, maar ook de noodzaak van een flexibele aanpak in zowel beleidsvorming als dataverzameling binnen het onderzoek.

Broedplaatsen en beleid: ruimte voor verbetering

Een verkenning van definities en de kansen voor beleid

Ana Luisa Moura en Justin Richardson

Hoe kunnen we concepten en definities rondom creatieve werkplaatsen afbakenen en hoe kunnen we deze definities gebruiken voor effectieve beleidsinstrumenten?

Een praktijkbijdrage op basis van een verkennende workshop met gemeenteambtenaren, sectorprofessionals en onderzoekers.

Hogeschool Hanze Groningen, Rotterdamse Academie van Bouwkunst (Hogeschool Rotterdam)

j.e.f.richardson@pl.hanze.nl / a.l.da.silva.pereira.de.moura@hr.nl

Beide auteurs zijn onderzoekers binnen het project 'Ruimte Creëren voor Creatieve Ruimte'.

Broedplaatsen en beleid: ruimte voor verbetering

Achtergrond en opzet

Broedplaatsen bieden creatieve professionals werkruimte en vormen een essentieel onderdeel van de culturele infrastructuur van een stad. Maar ze zijn meer dan dat: dankzij hun kleinschalige, lokale aanpak, met aandacht voor mens, materiaal en milieu, dragen ze bij aan maatschappelijke waardecreatie en kunnen ze contrasten in de samenleving mitigeren. Het zijn verzamelplekken waar mensen met verschillende achtergronden en disciplines elkaar ontmoeten en samenwerken. De waarde die broedplaatsen brengen aan een stad worden steeds meer erkent en het is mede daarom dat gemeenten zich inzetten om deze plekken te behouden.

Toch is de druk op beschikbare ruimte de afgelopen jaren sterk toegenomen. Hierdoor komt de creatieve sector, die vaak een beperkte economische draagkracht heeft, steeds meer in de knel. Gemeenten vinden het moeilijk om de waarde van broedplaatsen binnen de dynamiek van vastgoed en bouwprojecten te verankeren. Daarnaast botst de formele, institutionele structuur van gemeenten met het informele, bottom-up karakter van broedplaatsinitiatieven.

Op 21 januari organiseerden we in Arnhem een bijeenkomst met beleidsmakers van gemeenten, professionals uit de sector van creatieve werkplekken en onderzoekers. Onderdeel van de bijeenkomst was een workshop dat als doel had het afbakenen van concepten, definities en opgaven met betrekking tot creatieve werkplekken. Aanleiding voor deze workshop was het streven om een 'taxonomie' van broedplaatsen te ontwikkelen, binnen het bredere kader van een onderzoeksproject naar de publieke waarde van creatieve werkplaatsen genaamd 'Ruimte Creëren voor Creatieve Ruimte'. De taxonomie bestaat uit het categoriseren en strategisch onderscheiden van creatieve werkplekken. De taxonomie moet uiteindelijk leiden tot een overzicht van verschillende typen creatieve werkplekken en de verschillende manieren waarop zij publieke waarde creëren.

Vraagstelling en thema's

Onze workshop in Arnhem was onderdeel van het grotere onderzoek naar broedplaatsen. De vraagstelling is dan ook zo geformuleerd dat het het onderzoeksproject dient. De workshop moest een voorlopig antwoord geven op de volgende centrale vraag:

Hoe kunnen we een verfijnde taxonomie van creatieve werkplekken ontwikkelen, welke inzicht geeft in de karakteristieken die cruciaal voor het creëren van effectieve beleidsinstrumenten?

Vorbereidende 'brainstormsessies' binnen de onderzoeksgroep legden bloot dat er verschillende perspectieven bestaan over wat essentiële eigenschappen zijn van een creatieve werkplek. Zou een werkplek altijd een bepaalde omvang moeten hebben? Opereren daar altijd collectieven? Heeft het altijd een (semi)publieke functie of een maatschappelijke rol in de buurt?

De workshop in Arnhem was erop gericht voorgaande vragen en meer voor te leggen aan direct betrokken stakeholders (publiek en privaat). We wilden graag weten hoe zij creatieve werkplekken definiëren en welke eigenschappen daarbij voor hen (voor hun eigen stad) essentieel waren. De vragen zijn thematisch verdeeld om het abstracte idee van een taxonomie te concretiseren. Dit resulteerde in vier thema's welke elk een groep vormde. De groepen hadden een diverse samenstelling: ambtelijke

partijen, onderzoekers en belanghebbenden vanuit verschillende steden en instellingen. Elke groep telde een totaal van zes of zeven deelnemers.

De thema's zijn geselecteerd op basis van de voorbereidende brainstormsessies waarbij de brainstormoutput is teruggebracht tot de vier belangrijkste gespreksonderwerpen waarover de grootste meningsverschillen bestonden: *betaalbaarheid*, *collectiviteitsvorming*, *permanentie* en *zichtbaarheid*.

Uitkomsten

De groepsgesprekken hebben aan verschillende tafels plaatsgevonden en duurden 90 minuten. Bij elke tafel was er een onderzoeker aanwezig om het gesprek te modereren en notities te maken. De thematische verdeling moest niet beperkend werken maar bracht structuur aan in het gesprek. Ze hielpen deelnemers om verschillende belangen tegen elkaar af te wegen en regionale perspectieven in context te zetten. De vier besproken onderwerpen en uitkomsten zijn vervolgens samengevat per thema.

Betaalbaarheid

Tijdens de werksessie over betaalbaarheid werd het concept in brede zin verkend: niet alleen de kosten van broedplaatsen, maar ook de betaalbaarheid van het gehele ecosysteem rondom creatieve werkruimtes. Deelnemers onderzochten hoe verschillende partijen – gemeenten, eigenaren, beheerders en gebruikers – betaalbaarheid definiëren en hoe deze perspectieven van elkaar verschillen. Gemeenten benaderen betaalbaarheid vaak vanuit een "kostendekkend" perspectief, terwijl eigenaren streven naar rendement en gebruikers betaalbaarheid ervaren als "net kunnen rondkomen zonder extra bijbaan." Dit spanningsveld maakt het uitdagend om voldoende en geschikte werkruimte te realiseren. Er lijkt grote potentie te liggen in nauwere interdepartementale samenwerking binnen gemeenten, aangezien de verantwoordelijkheden voor creatieve werkruimte over meerdere afdelingen verspreid zijn. Ook in exploitatieovereenkomsten tussen gemeenten, eigenaren en gebruikers ontstaan verschillen, wat betaalbare en stabiele oplossingen bemoeilijkt. Tijdelijkheid speelt een belangrijke rol: korte huurcontracten kunnen financiële onzekerheid creëren, terwijl constructies zoals antikraak de directe communicatie tussen gebruikers en eigenaren soms bemoeilijken. In Amsterdam wordt gewerkt met een model waarin financieel sterkere gebruikers goedkopere werkplekken helpen bekostigen. Zouden kleinere gemeentes ook dit kunnen? Er is ruimte om nieuwe modellen te verkennen die gebruikers en eigenaren directer verbinden en de bredere economische waarde van broedplaatsen zichtbaarder maken. Gemeenten kunnen mogelijk bijdragen door collectieve initiatieven te ondersteunen, kennisdeling te bevorderen en broedplaatsen sterker te positioneren binnen bredere economische en stedelijke ontwikkelingsstrategieën

Zichtbaarheid

Het beleid rondom broedplaatsen is soms onduidelijk en niet eenduidig in haar definitie van een broedplaats. Met name de vraag of een broedplaats kan worden gezien als publieke ruimte is een punt van discussie. Intern, binnen de broedplaats zelf, wordt vaak gedacht in termen van "onze" ruimte, terwijl extern vaak weinig bekendheid is over het bestaan van broedplaatsen. Zichtbaarheid wordt door betrokkenen als een abstract begrip ervaren. Over het algemeen is er consensus dat het van belang is voor de broedplaats om zowel publiek als politiek zichtbaar te zijn. Wat betreft publieke zichtbaarheid zijn deelnemers het erover eens dat bekendheid en profilering bijdragen aan beleidsmatige aandacht en financiële ondersteuning vanuit de gemeente en ander publieke subsidieverstrekkingen. Succesvolle broedplaatsen versterken vaak hun zichtbaarheid en dragen daardoor bij aan een positieve

beeldvorming. Communicatie speelt hierin een belangrijke rol, maar de vraag hoe broedplaatsen hun publiek effectief bereiken, blijft open. Wie zijn precies het publiek van een broedplaats? Is dit verschillend per broedplaats? Er is sprake van een spanningsveld tussen de toegankelijkheid en veiligheid van een broedplaats. Aan de ene kant zou de toegankelijkheid worden vergroot met bijvoorbeeld een “open deur beleid”, tegelijkertijd levert dit soms ongewenste gasten op met allerhande gevolgen. Branding en identiteit zijn cruciaal voor zichtbaarheid en toegankelijkheid, waarbij een fysieke receptie bijdraagt aan een laagdrempelige toegang en tegelijkertijd de veiligheid enigszins waarborgt. Voor politieke zichtbaarheid is het koppelen van broedplaatsen aan gemeentelijke thema's en subsidieregelingen een strategische kans. Daarnaast kan de urgentie van broedplaatsen worden opgenomen binnen verschillende beleidskaders, daarmee een integraal beleid vormend.

Permanentie

Tijdens de werksessie over permanentie werd besproken hoe lange termijn zekerheid voor broedplaatsen gerealiseerd kan worden, ondanks beperkte financiële en ruimtelijke middelen van gemeenten. Er werd onderscheid gemaakt tussen tijdelijke initiatieven (korter dan 5 jaar), structurele projecten (langer dan 5 jaar) en een streven naar permanente werkruimte, zoals 200 ateliers of 250.000 m². Dit vraagt om haalbare en tactische doelstellingen binnen de beperkte beschikbaarheid van vastgoed, waar cultuurprojecten vaak een lage prioriteit hebben. Maatschappelijke vastgoedtafels kunnen een belangrijke rol spelen bij het structureren van culturele projecten, evenals informele normeringen zoals het Barcode-model. Binnen de ruimtelijke ordening werd het concept van "permanente tijdelijkheid" besproken: flexibiliteit binnen lange termijn culturele infrastructuur, met duidelijke voorwaarden om structurele aanwezigheid te waarborgen. Een van de uitdagingen is dat creatieve projecten moeite hebben om structurele ruimte veilig te stellen, waardoor hun impact beperkt blijft. Er is daarom behoefte aan nieuwe denkkaders en modellen voor duurzaam vastgoedmanagement binnen de culturele sector. Sociale en organisatorische samenwerking kan hierbij van cruciaal belang zijn. Gemeenten worden uitgedaagd om creatief om te gaan met beleid en strategieën die een duurzame infrastructuur voor creatieve ondernemers mogelijk maken. Dit vraagt om een integrale aanpak waarin ruimtelijke, economische en culturele belangen samenkomen en waarin langdurige zekerheid en flexibiliteit hand in hand kunnen gaan.

Collectiviteitsvorming

De discussie richtte zich op collectiviteitsvorming bij creatieve broedplaatsen. Belangrijke thema's waren programmering, taalgebruik (bijvoorbeeld 'creatieve hubs' versus 'ateliers'), doelgroepen (met focus op professionele huurders), werkprocessen (verschillen tussen 'kloosters' en 'clusters'), doorstroming en dynamiek, en community management.

Collectiviteit vereist grotere locaties met gezamenlijke ruimten, die niet volledig door huurinkomsten worden gedekt. Extra inkomsten kunnen komen uit gezamenlijke programmering (zoals horeca en evenementen). Community management is essentieel, maar financiering en uitvoering zijn aandachtspunten. Eigenaarschap en continuïteit van de community vragen om ondersteunende structuren zoals incentives (bijv. een ruilmunt). Collectiefvorming binnen broedplaatsen zou geen a priori randvoorwaarde moeten zijn in broedplaatsenbeleid, maar de relevantie hangt af van locatie en doelstelling. Wel is het zo dat in het denken over huisvesting voor de creatieve sector de focus de laatste jaren verschuift van betaalbaarheid voor het individu (zoals in het atelierbeleid vaak centraal stond) naar het faciliteren passende en beschikbare werkruimte voor de sector als geheel. Het individuele belang staat dus minder centraal en ten gunste van het collectieve belang. Collectieven

bieden vanuit beleidsoogpunt ook praktische voordelen: ze zijn veerkrachtiger, financierbaarder en diverser. Kortom, collectiviteitsvorming biedt kansen, maar vraagt om doordacht beleid en financiering.

Conclusies en discussie

De inzichten vanuit de vier tafels hebben een meervoudige blik op het onderwerp mogelijk gemaakt. Het is daardoor mogelijk geweest om bepaalde thema's en perspectieven te ontvouwen tot behapbare opgaven waar het onderzoeksproject verder mee kan.

Betaalbaarheid

Betaalbaarheid is een complex en veelzijdig thema dat verschillende perspectieven omvat, van kostendekkendheid voor gemeenten tot rendementsdoelen voor eigenaren en overlevingsstrategieën voor gebruikers. Er is behoefte aan innovatieve modellen en nauwere samenwerking tussen verschillende partijen om betaalbare en stabiele werkruimtes te realiseren. Gemeenten kunnen een cruciale rol spelen door collectieve initiatieven te ondersteunen en kennisdeling tussen initiatieven te bevorderen.

Zichtbaarheid

Zichtbaarheid van broedplaatsen is essentieel voor zowel publieke als politieke steun. Er is echter geen uniforme aanpak voor zichtbaarheid; elke broedplaats moet haar eigen strategie ontwikkelen. Gemeenten kunnen dit proces ondersteunen door effectief beleid en een integrale aanpak die rekening houdt met de unieke identiteit van elke broedplaats.

Permanentie

Lange termijn zekerheid voor broedplaatsen blijft een uitdaging door beperkte middelen en prioriteiten binnen gemeenten. Flexibiliteit en creativiteit in beleid en strategieën zijn nodig om duurzame infrastructuren voor creatieve ondernemers te realiseren. Dit vraagt om een integrale aanpak waarin ruimtelijke, economische en culturele belangen samenkomen.

Collectiviteitsvorming

Collectiviteitsvorming biedt kansen voor veerkrachtigere en diversere creatieve werkplekken. Het vraagt echter om doordacht beleid en financiering. De focus verschuift van individuele betaalbaarheid naar het faciliteren van passende en beschikbare werkruimte voor de sector als geheel. Gemeenten kunnen hierbij ondersteunen door het creëren van ondersteunende structuren en incentives.

Algemene conclusie

Het valt op dat aan alle tafels naar voren kwam dat beleid rondom broedplaatsen en de uitdagingen die daarbij komen kijken intersectoraal zijn. Ofwel, alle stakeholders erkennen dat er veel knelpunten zijn die op dit moment een context voor duurzame creatieve werkplekken in de weg staat. Daarbij komt dat verschillende steden en stakeholders werken met een eigen 'agenda'. Voor het grotere onderzoek hebben de resultaten van de workshop daarom opgeleverd dat er zal worden toegewerkt naar meerdere taxonomieën in plaats van één. De taxonomie zou als een flexibel beleidsinstrument ingezet kunnen worden dat steeds opnieuw aangepast kan worden. Als we flexibel willen omgaan met taxonomieën, hebben we ook baat bij een flexibele benadering van dataverzameling en -analyse binnen het onderzoek.